

SREĆKO PAPONJA

**POIMENIČENA SKRAĆENICA ŠIPAD U KORELATIVNO-
-RELATIVNOM DOTICAJU SA DRUGIM IMENICAMA
(ILI SKRAĆENICAMA)**

Nastao (1893) u eri građanskih odnosa u privredi — udruživanjem akcija — s ciljem da na strano tržište izvozi proizvode naše drvne industrije, »Šipad« se u uslovima socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa na svjetskom tržištu ustalio u preko pedeset zemalja na pet kontinenata, a na domaćem, kao SOUR, došao u najtješnje proizvodne odnose sa svoje 24 radne i sa oko 250 njihovih osnovnih organizacija udruženog rada.

Sa pomjeranjem tih odnosa došlo je, sa lingvističkog staništa, i do pomjeranja skraćenicice (nastale od početnih slova višečlanog izraza firme: Šumsko industrijsko preduzeće akcionarskog društva) u kategoriju imenica muškog roda takvog sklopa zgodnog za izgovor da se odavno izgubilo njeno »građansko« porijeklo i ušla u red »normalnih« imenica koje u zavisnim padežima imaju nastavke kao i slične vlastite imenice m. roda na suglasnik, tipa istok, na primjer.

Budući da govorimo o nazivu organizacije udruženog rada, prirodno je da u pisanju ovu imenicu moramo nečim markirati — stavljanjem u navodnike (ako se piše istom vrstom i oblikom slova) ili bez navodnika (ako se ističe drugom vrstom i oblikom slova — kurzivom ili verzalom, npr.).

Grafički, ta ispravna rješenja možemo dati u četiri (iste) rečenice:

1) Za 90 godina »Šipadu« je obezbijeđeno mjesto na svjetskom tržištu (rečenica iz teksta u listu Šipad-promet),¹

¹ »Šipad-promet«, list prometnih radnih organizacija u »Šipadu« br.: 24,

2) ZA 90 GODINA »ŠIPADU« JE OBEZBIJEĐENO MJESTO NA SVJETSKOM TRŽIŠTU (nadnaslov u istom listu),

3) Za 90 godina *Šipadu* je obezbijedeno mjesto na svjetskom tržištu (rečenica u tekstu u istom listu).

4) Za 90 godina ŠIPADU je obezbijedeno mjesto na svjetskom tržištu (rečenica iz stručne analize u ovom velikom kolektivu).²

Tako rješenje daje i Pravopisni priručnik srpskohrvatskog, hrvatskosrpskog jezika oslanjajući se na Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika.

»Navodnici se upotrebljavaju... kad se daju naslovi knjiga, nazivi ustanova, preduzeća, društava, časopisa i sl., naročito kad nose ime koje što drugo znači.«³

»Navodnici se ne moraju stavljati: ako su naslovi i nazivi dobro poznati ili ako su na drugi način označeni.«⁴

Za razliku od sredstava informisanja, vidimo, administracija se, pod uticajem protokola i reklame, opredjeljuje za posljednje rješenje. Koliko je takvo rješenje neprihvatljivo za informativna sredstva, najbolji je dokaz učestalost riječi »šipad«, koja se u jednom broju mjesečnog lista s istim nazivom⁵ javlja čak 193 puta!

Problemi se, međutim, javljaju kad ova imenica dođe u doticaj sa drugim imenicama ili skraćenicama u dvočlanim ili višečlanim nazivima radnih organizacija u okviru »Šipada« kao SOUR-a.

Administracija, kao vjerniji čuvar tradicija, u svijesti i dalje, neopravdano, zadržava ovaj pojam kao skraćenicu. Na takav zaključak upućuju zavisni padeži, u kojima se čitavoj skraćenicu, pisanoj velikim slovima, dodaju nastavci im. m. roda. Administracija će reći: »Uspjeh ŠIPAD-a na Velesajmu...«, mada se pri tom misli na SOUR »Šipad«, kao što se misli i na uspjeh »Krivaje«, »Lesnice« i njima sličnih proizvođača namještaja.

Respektujući dotadašnja dostignuća pojedinih proizvodnih ili poslovnih subjekata na proizvodnom planu ili na tržištu, »Šipad« je u procesu udruživanja rada i sredstava zadržavao i nazive pojedinih preduzeća, ali u sasvim izmijenjenim okolnostima, odakle su i u jezičkom pogledu nastupili odnosi manje ili veće zavisnosti, ovisno od nivoa njihove organizovanosti prema »Šipadu«.

Dotadašnje Šumsko industrijsko preduzeće »Romanija«, kao radna organizacija, npr., postalo je nosilac razvoja ove grane na određenom regionu. U procesu udruživanja, međutim, »Romanija« želi da sačuva »Šipadov« već stečeni ugled na međunarodnom tržištu, ali i svoj u okviru »Šipada« kao SOUR-a. Kao njegova članica, »Romanija« je odlučila da u svom nazivu istakne oba dijela, što se

² Analiza o rezultatima poslovanja Radne organizacije »Šipad — Export-import« u 1979. godini,

³ Pravopisni priručnik srpskohrvatskog, hrvatskosrpskog jezika, »Svjjetlost«, Sarajevo, 1972. god., t. 154 d), str. 88,

⁴ Ibid., str. 89,

⁵ »Šipad«, list SOUR-a »Šipad«, Sarajevo, br. 99, god. IX, maj 1980,

grafički moglo predstaviti samo polusloženicom. Tako pišemo: Radna organizacija »Šipad — Romanija« (ili Radna organizacija *Šipad — Romanija*, ili Radna organizacija ŠIPAD — ROMANIJA).

Problem grafičkog predstavljanja složeniji je kada je u takav odnos trebalo dovesti dotadašnji subjekt poslovanja koji se u okviru prometne radne organizacije u »Šipadu« bavio izvozno-uvoznim poslovima, kao OOUR »Export-import«, koji — u procesu samoupravnog organizovanja — postaje radna organizacija.

Prilikom registracije kod Privrednog suda SRBiH javio se problem kako i grafički naglasiti taj širi i uži odnos ovih funkcija. Pored upornog zadržavanja znaka x (iks) u riječi »export«, rješenje je nađeno po administrativno ustaljenom pravilu — velikih slova — gdje se u prvom dijelu gubio znak suodnosa ili (organizacione) nadređenosti, da bi se u drugom dijelu naglasio polusloženički odnos izvozno-uvodne funkcije. Tako se javilo rješenje: ŠIPAD EXPORT-IMPORT, koje, po našem mišljenju, ne odgovara ni stanju odnosa, ni duhu našeg jezika, niti, pak, načinu grafičkog predstavljanja.

Riječ je o takvom nivou odnosa, u kojem riječ »Šipad« naznačava najširi, pravno najmanje odgovoran, subjekt u sistemu privređivanja. Ostale dvije funkcije su međusobno toliko zavisne da su praktično nedjeljive, ali se svaka od njih može iskazivati i kao zasebna vrijednost. Stoga ih je logično smatrati polusloženicom, koja ima određeni širi doticaj sa SOUR-om »Šipad«. Budući da ovdje imamo korelativno-relativni odnos, i uz respektovanje tradicije u izvozničkim poslovima, u traženju grafičkih rješenja bilo bi nužno da se naglasio taj odnos ovako: ŠIPAD — EXPORT-IMPORT, radna organizacija za promet na vanjskom tržištu (ili »Šipad — Export-import«, radna organizacija . . .). Prvi dio odvajamo povlakom (da naznačimo širi organizacioni odnos) a druga dva naziva međusobno crticom, s malim slovom na početku drugog dijela ako se piše kurentnim (malim) slovima (kao uži organizacioni odnos).

Isto takvo grafičko rješenje vrijedi i za Radnu organizaciju (koja je u prijedlogu za osnivanje) »Šipad — Građa-promet«, čime se praktično naglašava da je to »Šipadova« radna organizacija za promet građom, kao što je prethodna specijalizovana za »Šipad-ove« izvozno-uvodne (eksportno-importne) poslove.

U posebnom odnosu sa »Šipadom« stoji Istraživačko-razvojna radna organizacija (IRC), koju u dokumentima pišu dvojako: kao »Šipad — Irc« (»ŠIPAD — IRC«) i kao »Šipad-IRC«. Sa lingvističkog (i logičkog) stanovišta ispravnije je prvo rješenje, jer se ova skraćenica u svakodnevnoj upotrebi shvaća kao imenica pod kojom se podrazumijeva istraživačko-razvojna funkcija u »Šipadu«. U zavisnim padežima ova poimenična skraćenica ima nastavke im. m. roda tipa: brk (»Šipad-Irca«, »Šipad-Ircu« itd.).

U korelaciji poimenične skraćenice ŠIPAD sa subjektima nižeg stepena organizovanja, dolazi u praksi i do neprirodnih kova-

nica, pri čemu (opet administracija!) nalazi opravdanje da zakon traži obavezno isticanje osnovne djelatnosti u nazivima radnih organizacija. Takav primjer neprirodne složenice nalazimo u dvočlanom izrazu: namještaj i promet, kao *namještajpromet* u suodnosu sa riječju »Šipad«. U prijedlogu novog naziva, naime, zahtijeva se da se buduća radna organizacija za promet »Šipadovim« namještajem zove: ŠIPAD — NAMJEŠTAJPROMET.

Sa lingvističkog stanovišta insistiranje na ovakvom rješenju nema opravdanja. U izgovoru se, naime, ova neprirodna složenica doima kao dvočlan izraz, od kojih svaki od njih čuva kako svoje osnovno značenje, tako i svoj akcent.

Pravopis⁶ je u ovakvim slučajevima dao veoma precizna rješenja. U poglavlju XII (Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi), u tački 86. se kaže: »U hrvatskosrpskom jeziku pojedini izrazi, pa i cijele rečenice, *razvitkom drukčijih značenja, promjenom oblika ili bar akcenata* postaju složenicama. I svi se dijelovi takvih izraza onda pišu rastavljeno, kao jedna riječ. Ali isti ti i slični skupovi riječi, ukoliko u njima ne dođe do spomenutih promjena, i dalje ostaju izrazi od po dvije ili više riječi, koje tada treba pisati odvojeno jednu od druge. Katkada cio proces ostaje na *polu puta*, (podvukao: S. P.) i tada se između pojedinih riječi piše crtica«.

Konkretniju razradu ovog rješenja nalazimo u *Književnom jeziku u teoriji i praksi* Ljudevita Jonkea.⁷

»Dvije ili tri riječi — kaže Jonke — mogu srasti u jednu riječ i postati složenica samo ako ispune jedan od ova tri uvjeta: prvo, ako dobiju jednu promjenu (deklinaciju) i jedan akcent; drugo, ako dobiju novo značenje, drugačije od onoga što su ga imale kao posebne riječi; i treće, ako se koji sastavni dio složenice ne upotrebljava u jeziku u onom obliku koji ima u složenici.«

Zbog odjelitosti svakog izraza u jednom inače rogotatnom sklopu (u kojem se dobiva dojam da »Šipad« namještajem promeće promet, a ne obavlja promet namještajem) u svijesti čitalaca ova složenica ostaje akcenatski neobuhvaćena u jednu cjelinu, niti semantički dopijeva u nov pojam koji bi značio »Šipadov promet namještajem«.

Ovakvu složenicu ne bismo mogli prihvatiti ni zbog njenog odstupanja od svih pravila novoštokavske četvoroakcenatske sisteme. Morali bismo je, naime, izgovarati kao:

1) »Šipad — Namještājprōmet«, 2) »Šipad — Namještājprōmet«, 3) kao »Šipad — Namještājprōmet« i 4) »Šipad — Namještājprōmet«.

⁶ Pravopis hrvatskosrpskog književnog jezika, s pravopisnim rječnikom, »Matica hrvatska« — »Matica srpska«, Zagreb — Novi Sad, 1960. god. str. 71.

⁷ Ljudevit Jonke: Književni jezik u teoriji i praksi, »Znanje«, Zagreb, 1964. god., str. 105.

Nijedan od tih naglasaka, međutim, nije u stanju da »ponese« čitav izraz zbog brojnosti slogova i suglasničkog sklopa (jp) koji nastaje završetkom jedne i početkom druge riječi.

Budući da ni jedan od tri navedena uslova nije ispunjen za pisanje ovakve složenice, prirodno je da pišemo u obliku polusloženice, sa crticom između riječi namještaj i promet — kao namještaj-promet. Tako ćemo ispravno napisati: Radna organizacija »Šipad — Namještaj-promet« (ili Radna organizacija ŠIPAD — NAMJEŠTAJ-PROMET ili Radna organizacija *Šipad — Namještaj-promet*). Njeno polusloženičko funkcioniranje naročito se zapaža prilikom promjene čitavog dvočlanog izraza, u kojem se mijenja samo posljednja riječ, a prvi dio ostaje nepromijenjen, pri čemu oba izraza čuvaju svoje prvobitne akcente i — osnovno značenje. U zavisnim padežima mijenja se samo posljednji dio polusloženice (»Šipad — Namještaj-prometa«, »Šipad — Namještaj-prometu« itd.).

OSVRTI
I PRIKAZI